

DEBATT

Museerna inför tusenårsskiftet

Framtidstro

Saknar svenska folket framtidstro? Är det för att vi förtvivlar om våra möjligheter att påverka utformningen av morgondagens Sverige som allt fler svenskar väljer att inte delta i politisk verksamhet? Lider fosterlandet av brist på framtidsvisioner och debatt om vår gemensamma framtid?

Länsmuseerna och Nordiska museet har bestämt sig för att göra vad på dem ankommer för att råda bot för sådana dystopiska funderingar. Det ska ske genom det nya, stora utställningsprojektet Framtidstro. Museerna runt om i landet ruvar således nu på uppföljaren till det landsomfattande samarbetet kring Den Svenska Historien i början av 90-talet. Den 19 september 1999 skall de nya utställningarna stå klara.

Det annalkande sekel- och tusenårsskiftet kommer att sätta sinnena i rörelse och ge upphov till en mängd spekulationer och återblickar. Museerna vill med det nya projektet delta i denna process. Utställningarna kommer att handla om vad man vid olika tidpunkter i det förflutna trott eller önskat om framtiden samt hur verkligheten sedan gestaltade sig.

Utställningarna ska också blicka in i framtiden och försöka teckna konturerna av våra kommande liv. Utifrån denna gemensamma kärna kommer varje museum självständigt att välja vilka infallsvinklar med betydelse för dagens och morgondagens samhälle de vill belysa.

Projektets innehåll och utformning ger stora möjligheter till en bred samverkan mellan museerna och samhället i övrigt. Det är meningen att så många lokala och centrala aktörer som möjligt (skolor, studieförbund, företag, organisationer, media) skall lockas att självständigt medverka med aktiviteter i anslutning till utställningarna. Projektledningens egen dröm är att

varje skolklass och varje lokal förening startar ett eget framtidsprojekt med museiutställningarna som bakgrund och inspirationskälla.

Museerna uppfattas vanligen som ett slags behållare för minnen från förr. Mindre ofta besinnar vi att museernas upptagenhet med det förflutna också innebär att de riktar sig mot framtiden. Poängen med att bevara kunskapen och arvet från det förgångna är ju att de har betydelse för hur framtiden kommer att se ut; det förflutna betyder något för framtiden. Museerna kunde därför bara uppstå i det samhälle präglad av framtids-tänkande och progressivitet, som började växa fram från 1600-talet. Den tanken förfäktas i alla fall av Bo Sundin, som var en av de inbjudna föredragshållarna vid det inledande seminarium som ledningsgruppen för projektet Framtidstro kallade till i Stockholm den 4–5 september 1997.

Också Lennart Lundmark poängterade att man med 1600-talets filosofer började se historien som progressiv och framtidsinriktad. Men inte bara längre framtids-perspektiv blev möjliga, det blev också framstegstankens motsida: idéerna om degeneration, förfall och hot står i ett spänningsfyllt samband med framtidsperspektiven. Utgående från historikern Nils Edlings avhandling *Det fosterländska hemmet* (rec. i RIG nr 1–2 1997), berättade Lundmark om hur egnahemsrörelsens ideologi om småbruket som Sveriges framtid bröt ned allt motstånd vid sekelskiftet, inklusive kritiken från arbetarrörelsen. Men framtiden blev inte den som egnahemsrörelsen siade om, Sverige industrialiserades istället för att bli ett land av småbrukare. Dock: även om småbrukaridealet inte segrade i verkligheten, så segrade drömmen om den lilla stugan på landet i vår inre föreställningsvärld.

Även Henrik Berggren talade om förändrade tids-perspektiv. Föreställningen att framtiden är formbar

kopplades under 1800-talet till "ungdomen" som en föreställd social kategori och vid sekelskiftet till en politisk och kulturell ungdomsrörelse med stor genomslagskraft. En intressant gestaltningsmöjlighet för de kommande utställningarna finns i den barn- och ungdomsutopi som varit en levande kraft i det svenska 1900-talet. Den räknar sitt ursprung från Ellen Key och hennes bok *Barnets århundrade* (1900), vilken kan uppfattas som en grundtext för det kommande folkhemmet. Key menar där att ungdomen är moraliskt och kvalitativt överlägsen den övriga befolkningen. Liksom när det gäller framstegstänkandet generellt får man inte glömma den mörka baksida av ungdomskulten, som ras- och arvshygienen spelade i Ellen Keys tänkande.

Karin Johannisson skilde analytiskt mellan fem aspekter av ämnet Framtider i historien. Hon benade upp framtidsvisionernas genrebestämningar, dissekerade själva begreppet framtidstro, belyste motbilderna till de segrande visionerna, talade om bilderna av den goda framtiden och om våra egna framtidsbilder, som har förlorat något av sin gamla entydighet och rätlinjighet till förmån för mångtydighet och kaosteorier. Den enda Historien har börjat lösas upp i många skilda historier.

Dramaturgen Magnus Florin tog åhörarna med på en vandring genom en tänkt utställning om framtidstro. Via rum för bl.a. science fiction, framtidsstudier, klassiska utopier, astrologi och stadsplanering fördes vi till det avslutande rummet med tidskapslar. Dessa kan utgöras av t.ex. sådana "inmurade hälsningar" till framtiden, som ibland görs vid ombyggnader av hus. Frågan som kan ställas till besökarna lyder: hur ska vår tidskapsel till framtiden se ut?

Framtidstro på museum kan naturligtvis lätt forma sig till en provkarta på de stora tänkarnas mödor i form av visioner och publicerade utopier. Av central betydelse blir förmodligen att den "lilla" människans tankar om framtiden inte glöms bort. Ett tusenårsskifte gör som sagt att reflexionerna över såväl historien som framtiden intensifieras. Det sena 1900-talets oro för överbefolkning, miljöförstöring och massarbetslöshet gör inte framtiden mindre närvarande. Utställningarna om framtidstro skall ju ta sig an vår tids visioner om 2000-talet. Kommer de att formas till utopier eller dystopier?

Bo G. Nilsson & Dan Waldetoft, Stockholm

Komplexitet och totalisering – svar till Magnus Berg

I förra numret av *RIG* (nr 3/1997) publicerades opponenten Magnus Bergs recension av min avhandling *Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism* (1997). Han menar att boken "blev rätt så bra", vilket i och för sig gläder mig, men då de kritiska synpunkterna väsentligen bygger på egendomliga missförstånd och bristfällig läsning vill jag här bemöta recensenten och visa att boken är ännu något bättre än vad han föreställer sig. Jag kommer härvid att överse med några obetydliga invändningar för att i första hand inrikta mig på det underliggande spörsmål rörande kulturell komplexitet, som jag uppfattar som den grundbult som förlett recensenten på villovägar och föranlett en rad anmärkningar av "yxkaftskaraktär".

Recensionen upptas till stor del av en sammanfattning av bokens innehåll, eller rättare sagt av dess utgångspunkter. I likhet med själva disputationsakten ägnar Berg nästan hela utrymmet åt bokens första halva, vilket är synd eftersom de flesta centrala poänger kommer i den senare delen. Det i mitt tycke bästa och mest originella kapitlet, "Kvantitet och kvalitet", refereras därvid i endast en mening och den avslutande konklusionen nämns överhuvudtaget inte alls. En rad missuppfattningar hade kunnat undanröjas om boken hade betraktats som en helhet, inte minst beroende på att alla poänger rörande vad som benämns "gigantism" konsekvent ignoreras. Den främsta konsekvensen härav är recensentens ständiga försök att essentialisera vad jag kallat "intim samhällsvision" i sporten och därmed tvinga in boken i de teoretiska konventioner den argumenterar emot. Detta missgrepp har provocerat mig att svara i ett polemiskt tonfall.

Trots detta rör grundproblemet diskussionernas kulturteoretiska utgångspunkter. Berg invänder att "Problemet med intimitetens tankefigur är att den är alltför totaliserande och alltför fattig på interna differentieringar". Här tycks han förväxla tankefiguren med det äldre homogeniserande kulturbegreppet. En tankefigur är inget "holistiskt" koncept som gör anspråk på att fånga kulturen eller världen i dess totalitet, utan en renodling av någon eller några grundläggande principer. Syftet med en sådan figur är därför inte att uttala sig om världen i dess "helhet", utan att skala bort och